

**ACTA HISTORICA
UNIVERSITATIS KLAIPEDENSIS
XVI**

**BALTIJOS REGIONO
ISTORIJA IR KULTŪRA:
LIETUVA IR LENKIJA**

Politinė istorija, politologija, filologija

**HISTORY AND CULTURE
OF BALTIC REGION:
LITHUANIA AND POLAND**

Political History, Political Sciences, Philology

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO BALTIJOS REGIONO ISTORIJOS IR ARCHEOLOGIJOS INSTITUTAS
INSTITUTE OF BALTIC SEA REGION HISTORY AND ARCHAEOLOGY KLAIPĖDA UNIVERSITY
2008**

ACTA HISTORICA
UNIVERSITATIS KLAIPEDENSIS
XVI

**BALTIJOS REGIONO
ISTORIJA IR KULTŪRA:
LIETUVA IR LENKIJA**

Politinė istorija, politologija, filologija

**HISTORY AND CULTURE
OF BALTIC REGION:
LITHUANIA AND POLAND**

Political History, Political Sciences, Philology

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO BALTIJOS REGIONO ISTORIJOS IR ARCHEOLOGIJOS INSTITUTAS
INSTITUTE OF BALTIC SEA REGION HISTORY AND ARCHAEOLOGY KLAIPĖDA UNIVERSITY

2008

ACTA HISTORICA UNIVERSITATIS KLAIPEDENSIS

Redakcijos kolegija:

Dr. **Silva Pocyté**, Klaipėdos universitetas (vyriausioji redaktorė)
Prof. **Rimantas Sliužinskas**, Klaipėdos universitetas (vyriausiojo redaktoriaus pavaduotojas)
Dr. **Arūnas Baublys**, Klaipėdos universitetas
Prof. **Ulrich Becker**, Hanoverio universitetas, Vokietija
Dr. **Vytis Čiubrinskas**, Vytauto Didžiojo universitetas
Dr. **Saulius Kaubrys**, Vilniaus universitetas
Dr. **Ruth Leiserowitz**, Humboldto universitetas Berlyne, Vokietija
Habil. dr. **Alvydas Nikžentaitis**, Lietuvos istorijos institutas
Prof. **Harry Noormann**, Hanoverio universitetas, Vokietija
Prof. **Andrzej Sakson**, Vakarų institutas Poznanėje, Lenkija
Dr. **Thomas K. Schippers**, Viduržemio jūros lyginamosios etnologijos institutas, Prancūzija
Prof. **Ulrich Schoenborn**, Marburgo universitetas, Vokietija
Dr. **Vacys Vaivada**, Klaipėdos universitetas
Dr. **Vygantas Vareikis**, Klaipėdos universitetas

Tomo redakcijos kolegija:

Prof. **Rimantas Sliužinskas**, Klaipėdos universitetas (pirmininkas)
Prof. **Romualdas Apanavičius**, Vytauto Didžiojo universitetas
Prof. **Swietłana Czerwonnaja**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Prof. **Grażyna Gzella**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Prof. **Jacek Gzella**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Prof. **Zbigniew Karpus**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Prof. **Michał Klimecki**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Prof. **Andrzej Kola**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Dr. **Rimantas Miknys**, Lietuvos istorijos institutas
Prof. **Alfonas Motuzas**, Vytauto Didžiojo universitetas
Dr. **Silva Pocyté**, Klaipėdos universitetas
Prof. **Waldemar Rezmer**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Prof. **Marek Szulakiewicz**, Mikalojaus Koperniko universitetas Torūnėje, Lenkija
Prof. **Vladas Žulkus**, Klaipėdos universitetas

Leidinio sudarytojas

Prof. **Rimantas Sliužinskas**

Leidinio parengimo ir leidybos generalinis rėmėjas:

Lenkijos Respublikos ambasada Vilniuje

Rėmėjai:

Lenkų institutas Vilniuje
UAB „Oksata“, Vilnius (gen. direktorius Č. Taraškevičius)

© Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas, 2008

© Klaipėdos universiteto leidykla, 2008

© Straipsnių autoriai, 2008

ISSN 1392-4095

TURINYS

Pratarmė / 5
Foreword / 7

POLITINĖ ISTORIJA / POLITICAL HISTORY

Maciej Kucharski

Projekt antykrólewskiej konfederacji litewskiej z 1788 roku / 9
The Project of Anti-King Confederacy in Lithuania in 1788. *Summary* / 20

Grażyna Gzella

Wileńska prasa konspiracyjna okresu powstania styczniowego (1862-1864) / 21
Conspiratorial Press in Vilnius from the Period of January Insurgency (1862-1864). *Summary* / 29

Sandra Grigaravičiūtė

Santykių su Skandinavijos valstybėmis 1918–1939 m. tyrimai Lietuvoje ir Lenkijoje (1995–2005 m. publikacijų analizė) / 31
Research on Relations with the Scandinavian Countries in 1918-1939 in Lithuania and Poland (analysis of publications edited in 1995-2005). *Summary* / 39

Tadas Tumėnas

Latvijos požiūris į Lietuvos ir Lenkijos ginčą dėl Vilniaus (1920 m. pab. – 1921 m.) / 41
Latvian Reflections on Lithuanian-Polish Conflict concerning Vilnius Annex (1920–1921). *Summary* / 47

Wojciech Śleszyński

Polityka państwa polskiego w stosunku do mniejszości litewskiej w latach 1920-1939. Wybrane aspekty / 49
The Policy of the Polish Government with a Lithuanian Minority between 1920 and 1939: Selected aspects. *Summary* / 55

Jacek Gzella

Związek państw bałtyckich a Polska w koncepcjach konserwatystów wileńskich / 57
Association of the Baltic Countries versus the Republic of Poland in the Policies of Vilnius Conservatives. *Summary* / 64

Arūnas Gumuliauskas

Lietuvos ir Lenkijos santykiai tarpukariu: pirmieji atšilimo požymiai / 65
Lithuanian-Polish Relations in Interwar Period: the First Signs of a Thaw. *Summary* / 73

Miroslaw Golon

Problem polsko-radzieckiej granicy w byłych Prusach Wschodnich w latach 1945-1958 / 75
Problem of the Polish-Soviet Border in the Former East Prussia in Years 1945-1958. *Summary* / 86

Hanna Szczechowicz

Stosunki polsko-litewskie po 1989 roku / 89
The Polish-Lithuanian Relations after 1989. *Summary* / 95

POLITOLOGIJA / POLITICAL SCIENCES

Arūnas Vyšniauskas

Steigiamojo Seimo idėja ir ištisinio lietuvių kalbos ploto veiksnys baltų–slavų–vokiečių istorinės kaimynystės kontekste / 97
The Idea of Constituent Assembly and the Factor of the Lithuanian Language Usage Area in the Context of Baltic-Slavic-German Historical Neighbourhood. *Summary* / 111

Virginija Jurėnienė

Moterų judėjimas Šiaurės Vakarų krašte: lietuvių ir lenkių veikla bei siekiai / 113
Women Movement in the North West Countries: Polish and Lithuanian Women Activities and Aspirations. *Summary* / 120

Andrzej Puksztó

Svajonės atkurti Abiejų Tautų Respubliką XX amžiaus pradžioje, arba dar kartą apie dvilypę lenkų ir lietuvių tautinę savimonę / 123
Dreams about the Revival of Polish-Lithuanian State at the Beginning of the 20th Century, that is Once Again about Two-Level Polish-Lithuanian National Awareness. *Summary* / 133

Светлана Червонная (Svietlana Czerwonnaja)

Отношения между Литвой и Польшей конца 1980-х – 1990-х годов в контексте проблем Вильнюсского края и положения польского меньшинства в Литве / 135
The Lithuanian National Movement (“Sąjūdis”) and the “Polish issue” in Lithuania: the Intrinsic Situation and the Interventions of Outside in the end of 1980 – beginning of the 1990. *Summary* / 147

Beata Stachowiak

Kraje Regionu Bałtyckiego na drodze do społeczeństwa informacyjnego / 149
Countries of the Baltic Region on their way to the information society. *Summary / 158*

Zbigniew Karpus

Polska wobec wstąpienia Litwy do struktur europejskich / 159
Poland in Regard to Lithuania's Admission into European Structures. *Summary / 164*

FILOLOGIJA / PHILOLOGY

Ewa Rudnicka

„Gdzie mnóstwo przygotowań, tam nic z dyjalogu” – wybrane prace z wileńskiego okresu pracy księdza Alojzego Osińskiego (*Żywoty biskupów wileńskich*, *Autorowie Polscy*) / 165
“Where Many Preparations, there is Nothing from the Dyspute” – the Selected Works by Priest Alojzy Osiński prepared while living in Vilnius (*The Lives of Vilnius Bishops*, *The Dictionary of Polish Writers*).
Summary / 178

Jakub Niedźwiedz

Jan Kochanowski, poeta litewski / 179
Jan Kochanowski, the Lithuanian Poet. *Summary / 187*

Irena Fedorowicz

Julia Wichert-Kajruksztisowa (1864-1949) – zapomniana poetka i tłumaczka / 189
Julia Wichert-Kairuksztis (1864-1949) – unremembered Poetess and Translator. *Summary / 199*

Vaiva Narušienė

Lietuviškoji ir lenkiškoji Juozapo Albino Herbačiausko dramaturgija / 201
The Lithuanian and Polish Dramaturgy by Jozef Albin Herbaczewski. *Summary / 209*

Romuald Narunec

Siła pamięci w *Piesku przydrożnym* Czesława Miłosza / 211
The Power of Memory in “Roadside Doggy” by Czesław Miłosz. *Summary / 218*

Tatjana Vиноградова, Ольга Алексеева

Польская диаспора как фактор этнической идентичности / 219
The Polish Diaspora as a Factor of Ethnical Identity. *Summary / 224*

Teresa Dalecka

Literatura polska po litewsku a literatura litewska po polsku (1991-2006) / 225
Polish Literature in Lithuanian and the Lithuanian literature in Polish Languages (1991-2006). *Summary / 229*

Loreta Mačianskaitė

Kitoks požiūris į lenkus Antano Škėmos romane *Balta drobulė* / 231
Another View of Poles in the Novel *The White Shroud* by Antanas Škėma. *Summary / 237*

Kinga Geben

Najnowsze lituanizmy w wariancie oficjalnym języka polskiego na Litwie / 239
Recent Lexical Borrowings from Lithuanian in the Official Version of the Polish Language in Lithuania.
Summary / 246

Mirosław Dawlewicz

Lituanizmy w socjolekcie młodzieży polskiego pochodzenia w Wilnie / 247
The Lexicon of Lithuanian Slang of the Youth of Polish Origin in Vilnius. *Summary / 255*

RECENZIJOS, APŽVALGOS / REVIEWS, SURVEYS

Arūnas Vyšniauskas

Jūratė Kiaupienė versus Marceli Kosman: apie vieną istoriografinę polemiką / 257

Miroslav Davlevič

Tematyczny słownik polsko-litewski / 261

KONFERENCIJOS / CONFERENCES

Rimantas Sliužinskas

II tarptautinis simpoziumas „Lenkija – Lietuva“ („Polska – Litwa“) Torūnės Mikalojaus Koperniko universitete / 263

Vykintas Vaitkevičius

Tarptautinė mokslinė konferencija „Astronomija ir kosmologija liaudies tradicijose ir kultūros pavelde“ / 265

KRAJE REGIONU BAŁTYCKIEGO NA DRODZE DO SPOŁECZEŃSTWA INFORMACYJNEGO

Beata Stachowiak

ABSTRACT

The article is devoted to presentations of the research results concerning the problem of countries of the Baltic region on their way to the information society. From the early Middle Ages the Baltic Region was an area of intensive contacts among the countries. There was an area of competition and cooperation at the plane of politics, economy, commerce and culture. After the Second World War these contacts were weak, but the situation has changed after 1989. The cooperation among countries of the Baltic Region has become very important in the context of forming the information society. All the countries of the European Union accomplish the Lisbon Strategy. As the matter of fact, the rate of this realization is slow, but its foundation is common for all the countries of the EU.

KEY WORDS: countries of the Baltic region, information society, cooperation among countries, Lisbon Strategy, European Union.

ANOTACIJA

Straipsnyje pateikiami informacinių visuomenių kūrimosi šių laikų Baltijos regiono valstybėse tyrimų duomenys. Istoriniai tyrimai liudija, kad šio regiono šalys jau nuo viduramžių palaikė glaudžius tarpusavio ryšius, vadinasi, – keitėsi politine, ekonomine, prekybine bei kultūrinio pobūdžio informacija.

XX a. viduryje, pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, šie kontaktai ženkliai susilpnėjo, tačiau nuo 1989 metų vėl pradėjo stiprėti. Naujai pradėjęs išsibėgėti Baltijos regiono valstybių kooperacijos procesas ir jo sėkmė šiais laikais žymia dalimi priklauso nuo jų gebėjimo sukurti informacinės visuomenės struktūras. Visos Europos Sąjungos valstybės laikosi Lisabonos strategijos ir toliau ją tobulina. Net ir pripažįstant, kad šis procesas yra dar gana vangus, jo taša yra naudinga ne vien Baltijos regionui, bet ir visoms Europos Sąjungos šalims.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Baltijos regiono valstybės, informacinė visuomenė, tarpvalstybinė kooperacija, Lisabonos strategija, Europos Sąjunga.

*Dr. Beata Stachowiak, Nicolaus Copernicus University in Toruń
Faculty of History, Institute of International Relations, Department of Eastern Europe
Batorego str. 39 L, PL 87-100 Toruń, Poland
E-mail: beata.stachowiak@umk.pl*

Region Bałtycki już we wczesnym średniowieczu był obszarem intensywnych kontaktów politycznych, gospodarczych i kulturalnych. Był także polem i rywalizacji, i współpracy na gruncie polityki, gospodarki i handlu. Po drugiej wojnie światowej kontakty między krajami Regionu Bałtyckiego uległy osłabieniu, ówczesna sytuacja zmieniła się dopiero po roku 1989. Od kilku lat współpraca krajów Regionu Bałtyckiego nabiera nowego znaczenia, zarówno w kontekście budowy społeczeństwa informacyjnego, jak i poszerzenia Unii Europejskiej.

Termin *społeczeństwo informacyjne*¹ jest używany w publikacjach oraz dokumentach od ponad czterdziestu lat, mimo iż początkowo termin *cywilizacja informacyjna* był bardziej popularny i częściej stosowany, to jednak po kilku latach na trwałe do obiegu weszło pojęcie *społeczeństwo*

¹ Na potrzeby tego artykułu została przyjęta następująca definicja społeczeństwa informacyjnego: "społeczeństwo staje się informacyjnym, kiedy stopień komplikacji rozwoju społeczno-ekonomicznego zmusza do użycia narzędzi, bez których nie jest możliwe zgromadzenie, przetwarzanie i użytkowanie olbrzymiej *infomasy*" (Krzysztofek, Szczepański 2002:178).

informacyjne. Spójrzmy więc, jak pojęcie *społeczeństwo informacyjne* torowało sobie drogę w publikacjach naukowych oraz dokumentach rządowych na przestrzeni ostatnich czterdziestu lat.

W roku 1963 ukazał się artykuł japońskiego socjologa Tadao Umesamo, w którym poruszono problemy związane z przemianami społeczeństwa przemysłowego w społeczeństwo oparte na sektorach informacyjnych². W rok później na łamach japońskiego dziennika "Hoso Asahi" miała miejsce dyskusja, która dotyczyła przyszłości japońskiej gospodarki i społeczeństwa w nowych warunkach, kiedy to dominującym sektorem wytwarzania PKB stanie się sektor informacyjny. Po kilku latach, a ściślej w 1968 roku, pojęcie *cywilizacja informacyjna* zostało upowszechnione przez japońskiego futurologa Kenichi Koyame w pracy poświęconej przeobrażeniom współczesnych społeczeństw. Zaś na początku lat siedemdziesiątych Japończyk Yoneji Masuda opracował i przedstawił strategię przeobrażania wszystkich sektorów życia społecznego pod wpływem rozwoju technologii informacyjno-komunikacyjnych. W pracach oraz dokumentach Europejczyków pojęcia *społeczeństwo informacyjne* zaczęto używać nieco później, gdyż dopiero rok 1978 przyniósł raport dwóch socjologów Simona Nora i Alaina Minca dla francuskich władz, dotyczący zmian w funkcjonowaniu społeczeństwa w obliczu pojawienia się nowych technologii IT oraz zmian w strukturze zatrudnienia. W kilka lat później Wspólnota Europejska zaczęła intensywniej zastanawiać się nad problematyką społeczeństwa informacyjnego. Opracowano i wdrożono w życie projekty badawcze dotyczące technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz ich wpływu na życie społeczne, gospodarcze i polityczne. Oto wybrane programy badawcze:

- a) 1984 – **ESPRIT**- European Strategic Programme for Research and Development in Information Technologies³,
- b) 1985 – **RACE** – Research and Development in Information Technologies⁴,
- c) 1986 – **DELTA** – Development of European Learning trough Technological Advance.

Lata osiemdziesiąte przyniosły upowszechnienie problematyki społeczeństwa informacyjnego w Stanach Zjednoczonych, które na drogę budowy nowej formacji społecznej wkroczyły wcześniej niż kraje europejskie. Ale skupmy się na Europie. Na początku lat dziewięćdziesiątych termin *społeczeństwo informacyjne* staje się popularny za sprawą raportu "The Europe and the Global Information Society" sporządzonego przez Martina Bangemanna dla Komisji Europejskiej. W wielu opracowaniach rok ukazania się tego raportu, tj. 1994, uważa się za przełomowy, gdyż termin *społeczeństwo informacyjne* nabrał wówczas mocy oficjalnej. Po roku 1994 hasło *społeczeństwo informacyjne* zaczęło pojawiać się coraz częściej w dokumentach unijnych. Na przykład, w Piątym Programie Ramowym, rozpisany na lata 1998-2002, funkcjonował specjalny program pod tytułem User friendly Information Society⁵. Kolejnym, przełomowym momentem, było ogłoszenie w grudniu 1999 inicjatywy "eEurope" – an Information Society for all⁶. Działania tego programu objęły piętnaście państw Unii Europejskiej. Kraje kandydujące również doceniały znaczenie problematyki społeczeństwa informacyjnego i w maju 2000 roku podczas konferencji ministerialnej w Warszawie kraje te przyjęły deklarację eEurope+, w której zobowiązały się do przygotowania narodowych planów budowy społeczeństwa informacyjnego zgodnie z inicjatywą eEurope. Ponadto postanowiono, iż państwa "piętnastki" oraz kraje kandydujące, podejmą wspólne

² W artykule tym autor użył po raz pierwszy określenia *cywilizacja informacyjna*.

³ http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_documentation/04/txt_en.pdf z dnia 18 lipca 2006 roku.

⁴ http://www-zhv.rwth-aachen.de/zentral/fb8wd_bibliothek_chro5.htm z dnia 18 lipca 2006 roku.

⁵ Tłum. Przyjazne Społeczeństwo Informacyjne.

⁶ Tłum. Społeczeństwo Informacyjne dla Wszystkich.

prace nad przygotowaniem planu działania eEurope2003+. Problematyka społeczeństwa informacyjnego stawała się powoli dla Unii Europejskiej jednym z wiodących tematów. Świadczą o tym kolejne przyjmowane strategie obejmujące plany działania dla całej Unii Europejskiej:

- rok 2000 – przyjęcie planu działania eEurope2002 oraz programu gospodarczo-społecznego, zwanego Strategią Lizbońską⁷,
- rok 2001 - przyjęcie planu działania eEurope2003+⁸,
- rok 2002 – przyjęcie planu działania programu eEurope2005,
- rok 2005 – przyjęcie programu i2010 – A European Information Society for growth and employment, przededefiniowanie Strategii Lizbońskiej i przyjęcie Wspólnotowego Programu Strategii Lizbońskiej.

Od połowy lat dziewięćdziesiątych, w ramach wymienionych powyżej strategii, w krajach Unii Europejskiej podejmowano wiele różnych programów, których celem było stworzenie fundamentów społeczeństwa informacyjnego oraz jego rozbudowa. Oto niektóre z nich⁹:

- **Go Digital** – program skierowany do małych i średnich przedsiębiorstw zmierzający do tego, aby stosowały one nowe technologie informacyjno-komunikacyjne,
- **Econtent** – program, którego celem było stymulowanie do tworzenia treści cyfrowych w językach narodowych,
- **IDA** – program zmierzający do stworzenia systemów wymiany informacji między administracjami krajów UE,
- **Eten** – program, którego podstawowym celem było wspieranie i przyspieszanie rozwoju społeczeństwa informacyjnego i zapobieganie rosnącym dysproporcjom w różnych regionach Unii Europejskiej.

Reasumując, problematyka społeczeństwa informacyjnego od wielu lat zajmuje ważne miejsce w dokumentach Unii Europejskiej. Także każdy z krajów Wspólnoty opracowuje na własne potrzeby plany strategiczne, uwzględniając specyficzne warunki każdego kraju.

W niniejszych rozważaniach, dotyczących państw Regionu Bałtyckiego, będą brane pod uwagę następujące kraje: Dania, Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa, Polska oraz Szwecja. Wprawdzie pod względem geograficznym do Regionu Bałtyckiego należy część północnych Niemiec oraz część Rosji, jednak te dwa rejony zostaną pominięte, gdyż dane prezentowane m.in. przez Eurostat dotyczą zazwyczaj państw, a nie poszczególnych regionów. Jak wskazują dane statystyczne, kraje Regionu Bałtyckiego nie tworzą jednolitej struktury pod względem zaawansowania procesu tworzenia społeczeństwa informacyjnego. Można mówić raczej o dużym zróżnicowaniu – występują statystycznie istotne różnice występują między krajami dawnej “piętnastki” a państwami, które dołączyły do Wspólnoty Europejskiej 1 maja 2004 roku.

⁷ Strategia Lizbońska – program gospodarczo-społeczny zakładający stworzenie w Europie do 2010 roku najbardziej konkurencyjnej i dynamicznej gospodarki świata opartej na wiedzy. W Strategii Lizbońskiej wymieniano sześć priorytetów: budowa gospodarki opartej na wiedzy, liberalizacja i integracja rynków i sektorów w takich dziedzinach jak: telekomunikacja, usługi pocztowe, itp., rozwój przedsiębiorczości, zwłaszcza małej i średniej, wzrost zatrudnienia i modelu życia społecznego, wzrost aktywności zawodowej, ograniczanie biedy i zapobieganie wykluczeniu społecznemu, unowocześnianie systemu zabezpieczeń społecznych.

⁸ Koordynacją działań zajmował się JHLC – Joint High Level Committee, czyli Wspólny Komitet Wysokiego Szczebla, jego członkowie byli przedstawicielami państw “piętnastki” i państw kandydujących.

⁹ Uwaga od autorki: programy te nie są wymienione w porządku chronologicznym.

Kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego odbywa się na wielu płaszczyznach. Pamiętajmy o tym, że proces ten jest wieloetapowy i wielowymiarowy. W literaturze wymienia się niekiedy cztery wymiary powstawania społeczeństwa informacyjnego: technologiczny, gospodarczy, społeczny i edukacyjny (Lubański 2004). W każdym wymiarze można wymienić kilka wskaźników przedstawiających poziom rozwoju każdego państwa. W wymiarze technologicznym są to wskaźniki dotyczące infrastruktury telekomunikacyjnej czy też stopnia bezpieczeństwa elektronicznej wymiany dokumentów. Na płaszczyźnie przemian gospodarczych można rozpatrywać liczbę podmiotów gospodarczych z dostępem do Internetu, liczbę przedsiębiorstw stosujących elektroniczną wymianę dokumentów. W przypadku przemian społecznych, zwraca się uwagę na ilość gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu, liczbę abonentów telefonii komórkowej i stacjonarnej. W zakresie edukacyjnym ważny jest zaś poziom komputeryzacji szkół, bibliotek, stopień wykorzystywania technik kształcenia na odległość.

Poniżej zostanie dokonana analiza krajów Regionu Bałtyckiego ze względu na stopień zaawansowania w procesie budowy społeczeństwa informacyjnego. Pierwszym ze wskaźników będzie struktura zatrudnienia. Należy bowiem pamiętać o tym, że jednym z następstw powstawania społeczeństwa informacyjnego jest zmiana struktury zatrudnienia. Większość pracujących w nowej formacji społecznej jest zatrudniona w sektorze usług, w dwóch pozostałych sektorach liczba zatrudnionych jest znacznie niższa. Tabela 1. przedstawia poziom zatrudnienia w poszczególnych państwach i w określonych sektorach.

Tabela 1. Struktura zatrudnienia w krajach Regionu Bałtyckiego

	rolnictwo	przemysł	usługi
Dania	3.00%	26.00%	71.00%
Estonia	7.00%	33.00%	60.00%
Finlandia	6.00%	27.00%	67.00%
Litwa	16.00%	28.00%	58.00%
Łotwa	15.00%	26.00%	59.00%
Polska	19.00%	31.00%	50.00%
Szwecja	2.00%	24.00%	74.00%

Źródło: "Świat w liczbach", Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2005.

W trzech państwach, tj. na Litwie, Łotwie i w Polsce, zwraca uwagę duży procent osób pracujących w rolnictwie, skądinąd wiemy, że rolnictwo jest miejscem ukrytego bezrobocia na wsi. Z wagi tego problemu zdaje sobie sprawę także Unia Europejska. W założeniach Europejskiego Funduszu Społecznego problematyka tworzenia pozarolniczych miejsc pracy na wsi zajmuje ważne miejsce. Orężem w tej walce mogą być właśnie nowe technologie, tak charakterystyczne dla społeczeństwa informacyjnego. Przykładem może być telepraca, której wykonywanie nie zależy tak bardzo od miejsca zamieszkania, jak od dostępu do sieci oraz od poziomu wykształcenia i umiejętności, które potwierdza ECDL¹⁰. Spójrzmy na wskaźniki dotyczące skolaryzacji w poszczególnych państwach, np. na wskaźnik osób zapisanych do szkół wyższych i średnich. Analiza statystyczna, testem zgodności chi kwadrat, danych z tabeli 2. wskazuje na różnicę statystycznie istotną.

¹⁰ ECDL – European Computer Driving Licence, tłum. Europejskie Komputerowe Prawo Jazdy.

Tabela 2. Odsetek zapisanych do szkół średnich i wyższych w krajach Regionu Bałtyckiego

	% zapisanych do szkół średnich	% zapisanych do szkół wyższych
Dania	128.00%	59.00%
Estonia	92.00%	48.00%
Finlandia	126.00%	83.00%
Litwa	95.00%	40.00%
Łotwa	91.00%	50.00%
Polska	101.00%	56.00%
Szwecja	149.00%	70.00%

Źródło: "Świat w liczbach", Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2005.

Oczywiście dane w tabeli 2. nie przekładają się bezpośrednio na odsetek telepracowników, ale nie zapominajmy, że osoby legitymujące się wyższym wykształceniem łatwiej przystosowują się do zmian oraz dysponują wyższymi umiejętnościami w zakresie stosowania nowych technologii.

Nie mniej ważne są wskaźniki na płaszczyźnie technologicznej. W poniższych tabelach zostaną przedstawione te wskaźniki, które są ważne przy ocenie stanu zaawansowania budowy społeczeństwa postindustrialnego.

Tabela 3. Dane liczbowe dotyczące użytkowanie komputerów w krajach Regionu Bałtyckiego

	liczba komputerów na 100 mieszkańców	indywidualni użytkownicy komputerów na 100 mieszkańców
Dania	57.7	87
Estonia	21	63
Finlandia	44.2	78
Litwa	11	43
Łotwa	17.2	51
Polska	10.6	48
Szwecja	62.1	87

Źródło: "Świat w liczbach", Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2005 oraz International Telecommunication Union¹¹, May 2006.

Dane wskazują na różnicę pomiędzy krajami byłego Bloku Wschodniego a krajami Unii Europejskiej przed ostatnim rozszerzeniem w roku 2004. Różnice te są nie tylko statystycznie istotne, ale i również statystycznie znaczne. Pomimo, że w tabelach 3., 4., 5. zawarto wiele liczbowych danych, to nie opisują one w pełni sytuacji w tych państwach. Liczba telefonów komórkowych na 100 mieszkańców, liczba łącz internetowych nie wystarczy, aby przedstawić stopień zaawansowania w zakresie tworzenia społeczeństwa informacyjnego.

¹¹ <http://www.itu.int/home/index.html>

Tabela 4. Dane liczbowe związane z użytkowaniem Internetu w krajach Regionu Bałtyckiego

	liczba gospodarstw domowych podłączonych do Internetu na 100 gospodarstw	łącza internetowe na 1000 mieszkańców	indywidualni użytkownicy Internetu na 100 mieszkańców
Dania	70	276.9	83
Estonia	51	80.8	61
Finlandia	63	235.4	74
Litwa	27	12.1	36
Łotwa	36	12.3	46
Polska	30	33.7	39
Szwecja	69	175	85

Źródło: "Świat w liczbach", Wydawnictwo Studio Emka, Warszawa 2005.

Tabela 5. Dane liczbowe związane z rozwojem telekomunikacji w krajach Regionu Bałtyckiego

	abonenci telefonii komórkowej na 100 mieszkańców	liczba abonentów telefonicznych na 100 mieszkańców	odsetek w ogólnej liczbie abonentów telefonicznych abonentów telefonii komórkowej
Dania	100.71	162.39	62%
Estonia	108.75	142.01	76.6%
Finlandia	99.66	140.05	71.2%
Litwa	127.1	108.87	84.5%
Łotwa	81.13	150.48	74.5%
Polska	75.94	92.23	70.1%
Szwecja	93.31	180.02	56.7%

Źródło: International Telecommunication Union, May 2006.

Zachodzi tu potrzeba stosowania specjalnego wskaźnika, który uwzględniałby wiele aspektów, problem braku jednego, ale zarazem wyrazistego wskaźnika, poruszano od dawna. Dlatego też konstruowano nowy wskaźnik — wskaźnik dostępu cyfrowego DAI¹². Został on opracowany przez International Telecommunication Union¹³. DAI mierzy dostępność ICT efektywniej niż inne indeksy tego typu, jego zaletą jest przejrzystość, którą uzyskano dzięki odpowiedniemu doborowi miennych oraz wag. Wskaźnik koncentruje się na czynnikach, które bezpośrednio wpływają na szansę uzyskania dostępu do ICT przez jednostkę. Na rysunku 1. przedstawiono elementy składowe wskaźnika dostępu cyfrowego, jak można zauważyć, uwzględniono w nim wiele czynników¹⁴. Pierwszy światowy ranking państw, według wskaźnika dostępu cyfrowego, przedstawiono w roku 2003.

DAI, czyli Digital Access Index.

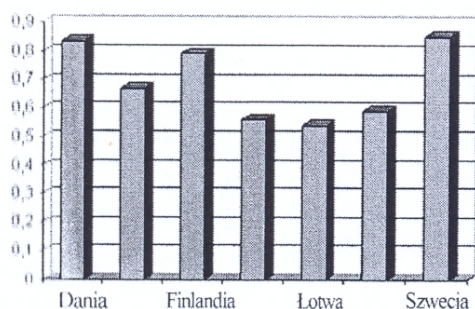
ITU, czyli Międzynarodowy Związek Telekomunikacyjny.

Dokładniejsze informacje czytelnik może znaleźć na stronie internetowej http://www.unic.un.org.pl/wsis/genewa/raport_rtms.php.

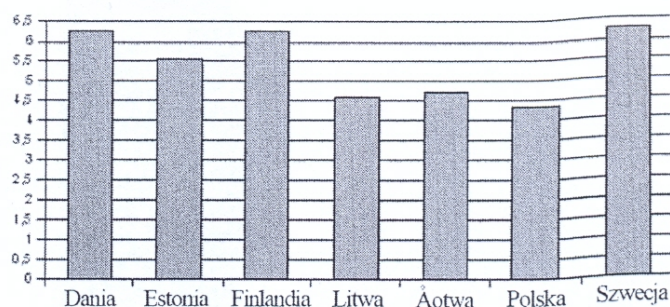
<i>infrastruktura</i>	<i>przystępność</i>	<i>wiedza</i>	<i>jakość</i>	<i>użytkowanie</i>
Abonenci telefonii komórkowej Abonenci telefonii stacjonarnej	Cena dostępu do Internetu	Umiejętność czytania i pisania Łączny wskaźnik skolaryzacji na wszystkich poziomach	Szerokość międzynarodowego dostępu do Internetu Abonenci szerokopasmowego dostępu do Internetu	Użytkownicy Internetu na 100 mieszkańców

Rys. 1. Elementy składowe wskaźnika dostępu cyfrowego (DAI)

International Telecommunication Union podzielił 178 państw na cztery kategorie: państwa z wysokim dostępem, zaawansowanym dostępem, średnim oraz niskim dostępem do technologii informacyjno-komunikacyjnych. Szwecja, Dania oraz Finlandia znalazły się oczywiście w pierwszej grupie, pozostałe państwa Regionu Bałtyckiego zostały zaliczone do drugiej grupy. Warto zauważyć, że Szwecja (0.85) zajęła pierwsze miejsce, a Dania (0.83) drugie, Finlandia (0.79) ósme, wyprzedzając Stany Zjednoczone (0.77), które znalazły się dopiero na miejscu jedenastym. Państwa, które przystąpiły do Unii Europejskiej w roku 2004, zakwalifikowały się do klasy o dostępie zaawansowanym. I tak Estonia (0.67) zajęła miejsce trzecie, Polska (0.59) piętnaste, Litwa (0.56) dwudzieste drugie, a Łotwa dwudzieste piąte (0.54).

Rys. 2. Wskaźnik dostępu cyfrowego w państwach Regionu Bałtyckiego

Rys. 3. Wskaźnik technologii informacyjnych i komunikacyjnych w krajach Regionu Bałtyckiego

W porównaniach międzynarodowych stosuje się także wskaźnik technologii informacyjnych i komunikacyjnych (jest on wypadkową oceny wdrażania i wykorzystania linii telefonicznych, łącz internetowych, komputerów osobistych i telefonów komórkowych). Dane zostały przedstawione na wykresie na rysunku 3. Analogie są widoczne i nie ma potrzeby udowadniania ich.

Proces budowy społeczeństwa informacyjnego można rozpatrywać pod wieloma aspektami, jednym z nich jest dostępność usług on-line dla obywatela. Eurostat zdefiniował 20 usług skierowanych do obywateli, poniższa tabela przedstawia dane dotyczące dostępności usług on-line. Wyniki wykazują nierównomierność rozwoju państw Regionu Bałtyckiego. Dane liczbowe są bezlitosne, wskaźniki dla Polski znacznie się pogorszyły, kiedy Unia Europejska w odmienny sposób zaczęła przyznawać punkty. Polska zajmuje przedostatnie miejsce, to nie przynosi nam chluby. Ten stan rzeczy jest spowodowany wieloma przyczynami. Niepokojący jest fakt, że w Polsce wiele działań odkłada się na później. Np. po raz kolejny odłożono wdrożenie podpisu elektronicznego do administracji, nadal w Polsce nie można rozliczać podatków on-line.

Tabela 6. Dane dotyczące dostępności usług on-line dla obywateli z 2005 roku

	wskaźnik dostępności usług on-line	liczba osób w wieku 16-74 lat, które przez ostatnie 3 miesiące korzystały z usług on-line dla obywateli na 100 mieszkańców
Dania	58	Poufne – 44 (dane z 2004)
Estonia	63	31
Finlandia	67	47
Litwa	40	12
Łotwa	5	13
Polska	10	3
Szwecja	74	52

Źródło: Eurostat 2006.

Na zakończenie zostaną przedstawione dane, które mogą świadczyć o aktywności, i to twórczej aktywności, internatów w każdym z krajów. Chodzi o zasoby Wikipedii, czyli wolnej encyklopedii internetowej, którą może tworzyć każdy, kto dysponuje przeglądarką internetową. Celem Wikipedii jest stworzenie i bezpłatne udostępnianie jej zasobów. Obecnie jest dostępnych 214 wersji językowych, w tym 100 jest dynamicznie rozwijanych. Statystyki Wikipedii wskazują na to, że jedynie 12 edycji językowych ma ponad 50000 artykułów. Są to, zachowując porządek malejący, następujące edycje: angielska, chińska, francuska, hiszpańska, japońska, niemiecka, niderlandzka, polska, portugalska, rosyjska, szwedzka i włoska. Dane z tabeli 6. wskazują na to, że najbardziej aktywnymi internautami są internauci z Polski, drugie miejsce wśród krajów Regionu Bałtyckiego zajęli Szwedzi. Okazuje się, że mimo nie najlepszych wskaźników technologicznych, Polacy są aktywni w Internecie, i to właściwie w nowej odsłonie Internetu, jaką jest web 2.0. Oczywiście czynnikiem wpływającym na taki stan rzeczy jest także liczba mieszkańców danego kraju.

Tabela 7. Dane dotyczące zasobów Wikipedii, stan na dzień 5 sierpnia 2006 roku

	Liczba haseł w Wikipedii	Adres Wikipedii
Dania	46462	http://da.wikipedia.org/wiki/Forside
Estonia	20687	http://et.wikipedia.org/wiki/Esileht
Finlandia	73175	http://fi.wikipedia.org/wiki/Etusivu
Litwa	27254	http://lt.wikipedia.org/wiki/Pagrindinis_puslapis
Łotwa	4569	http://lv.wikipedia.org/wiki/Sākumlapa
Polska	270497	http://pl.wikipedia.org/wiki/Strona_główna
Szwecja	176827	http://sv.wikipedia.org/wiki/Huvudsida

Źródło: Wikipedia.

Przedstawione dane dowodzą wcześniej postawionej tezy, że państwa Regionu Bałtyckiego nie są jednolite pod względem zaawansowania procesu tworzenia społeczeństwa informacyjnego. Można powiedzieć, że Region Bałtycki to region dwóch prędkości. Jedną grupą państw to Szwecja, Finlandia oraz Dania, drugą to Litwa, Polska, Łotwa. Estonia jest właściwie na pograniczu tych grup.

Różnice te mają swoje źródła w historii. Należy przecież pamiętać o niskim poziomie rozwoju technologicznego państw postkomunistycznych. Wynikało to m.in. z tego, że przez długie lata kraje Bloku Wschodniego miały ograniczony dostęp do nowych rozwiązań technologicznych. Zbliżenie się tych państw do poziomu technologicznego Szwecji, Danii czy też Finlandii stanowi wyzwanie. Wydaje się, że można by mu łatwiej sprostać, gdyby istniała możliwość korzystania z doświadczeń – w różnych sferach życia – państw bardziej zaawansowanych w procesie tworzenia społeczeństwa informacyjnego.

Oczywistym jest fakt, że kraje Regionu Bałtyckiego różnią się wielkością oraz liczbą mieszkańców. Niewątpliwie łatwiej wprowadzać nowatorskie rozwiązania w krajach mniejszych niż większych. Na przykład Polska mogłaby korzystać z doświadczeń Estonii w zakresie organizowania wyborów on-line czy Szwecji w zakresie szerszego wykorzystywania e-administracji. Jednak poziom współpracy ciągle nie jest zadawalający, mimo że są realizowane różne inicjatywy, m.in. INTERREG III B BSR oraz TELEBALT.

Ciągle jednak wiele możliwości nie jest dostatecznie wykorzystywanych. I ten stan rzeczy może budzić niepokój, ponieważ traci się nie tylko fundusze, ale przede wszystkim czas. A na to państwa, które muszą zbliżyć się do innych krajów, nie mogą sobie pozwolić. Szczególnie ważna jest współpraca uczelni, gdyż to one przygotowują menedżerów, przedsiębiorców, nauczycieli, działaczy samorządowych. Płaszczyzn współdziałania jest wiele, a oto niektóre z nich:

- tworzenie razem oferty kursów e-learningowych,
- organizowanie telekonferencji między uczelniami z różnych ośrodków,
- udostępnianie zbiorów z bibliotek cyfrowych,
- tworzenie portali tematycznych w językach narodowych oraz w języku angielskim,
- wymiana doświadczeń edukacyjnych,
- współpraca przy programach ramowych,
- pozyskiwanie funduszy europejskich,
- tworzenie i wdrażanie nowych idei o charakterze europejskim zbliżonych do komputerowego prawa jazdy,
- szersza wymiana kadr, nie tylko między uczelniami, ale także między urzędami centralnymi, szczebla samorządowego,
- wymiana doświadczeń w zakresie tworzenia miejsc pracy - telepracy.

Właściwie każdy z tych obszarów współpracy mógłby istnieć samodzielnie, ale mogą one także przenikać się nawzajem. Ważną, a dotychczas niewykorzystaną w pełni, możliwością jest tworzenie portali tematycznych przez uczelnie wyższe. Portal jako nowe technologiczne rozwiązanie pozwala na stworzenie środowiska pracy dla naukowców, w którym wymiana interaktywnych dokumentów ułatwi pracę, prostsze stanie się udostępnianie publikacji, poza tym elektroniczne wersje są po prostu atrakcyjniejsze niż drukowane formy. Portal pozwala nie tylko na współpracę naukowców z wielu krajów, ale także na interdyscyplinarne projekty badawcze.

Reasumując, stworzenie portalu naukowego dla uczelni z Regionu Bałtyckiego procentowałoby w przyszłości wieloma ciekawymi projektami badawczymi oraz nadałoby większą dynamikę wymianie informacji i zwiększyłoby konkurencyjność tego obszaru. Ale przede wszystkim pozwalałoby na bardziej dynamiczną wymianę doświadczeń, i to nie tylko w zakresie tworzenia i rozwijania społeczeństwa informacyjnego.

References

- BANGEMANN, Martin. *The Europe and the global informatic society*, Luxemburg, 1994.
<http://europa.eu>
<http://pl.wikipedia.org>
<http://www.itu.int>
http://www.unic.un.org.pl/wsis/genewa/raport_rtns.php
 KRZYSZTOFEK, Krzysztof; SZCZEPAŃSKI, M. *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*. Katowice, 2002.
 LUBAŃSKI, M. Społeczeństwo informacyjne a cywilizacja informatyczna. In *Dylematy cywilizacji informatycznej*, red. Szewczyk A. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2004.
 MAJTA, Mirosław. *Rola informacji w kształtowaniu się nowych społeczeństw*. Wrocław, 2005
Polska w drodze do globalnego społeczeństwa informacyjnego. Raport o rozwoju społecznym. Warszawa: EBIB, 2002.
Świat w liczbach. Warszawa: Wydawnictwo Studio Emka, 2005.

COUNTRIES OF THE BALTIC REGION ON THEIR WAY TO THE INFORMATION SOCIETY

Beata Stachowiak

Nicolaus Copernicus University in Toruń, Poland

Summary

From the early Middle Ages the Baltic Region was an area of intensive contacts among the countries. There was an area of competition and cooperation at the plane of politics, economy, commerce and culture. After the Second World War these contacts were weak, but the situation has changed after 1989. The cooperation among countries of the Baltic Region has become very important in the context of forming the information society. All the countries of the European Union accomplish the Lisbon Strategy. As the matter of fact, the rate of this realization is slow, but its foundation is common for all the countries of the EU.

Programs INTERREG III B BSR and TELEBALT are the examples of cooperation in Baltic Region. Particularly interesting is cooperation among universities. There are many areas of cooperation, for example:

- E-learning,
- Teleconferences,
- Rendering digital libraries accessible,
- Making thematic portals,
- Exchanging of educational experience,
- Cooperation in the European Union framework programs,
- Gaining European Union funds,
- Making and accustoming new European ideas (e.g. ECDL),
- Teachers exchanging,
- Making programs for digitally excluded people,
- Tele-working.

According to the rate of digital access countries of the Baltic Region are not homogeneously advanced at the level of building the information society. Here are some data from some European countries: Sweden 0.85, Poland 0.59, Lithuanian 0.56, Finland 0.79. This difference is an important challenge for countries slightly less developed in that area. For those countries the situation in better developed countries is a good example to follow. However building of cooperation and the platform of exchanging experiences is a problem that must be solved in the near future.

Gauta 2006 m. lapkričio mėn.